

Selēna evolūcija no indes līdz zāļvielu kandidātiem

Dr. Pāvels Arsenjans, Dr. Irina Šestakova, Dr. Ilona Domračeva, Edgars Paegle, Jeļena Vasiļjeva
Latvijas Organiskās Sintēzes institūts

Selēns ir unikāls elements cilvēka veselībai

Veselības uzlabošana

Uzlabo auglību   CNS darbību   Tiroīdo hormonu regulāciju   Stimulē imūno sistēmu   Kavē novecošanos

Ārstnieciskais efekts pret

Vēzi   Vīrusiem   Sirds slimībām   Diabētu   Astmu   Artrītu   Muskuļu distrofiju

Selēna trūkums līdz vairākām slimībām un patoloģijām

reproduktīvā mazspēja; paaugstināta jutība pret iekaisuma slimībām; ādas, matu un nagu slimības; zema imunitāte; kardiomiopātija; augšanas aizkavēšanos bērniem; plaušu virsmaktīvās sistēmas patoloģijas; kretinisms; ateroskleroze; katarakta; aknu slimība; anēmija.

Pasaulē ražo aptuveni 2000 t selēna gadā

17%

Pretsēnīšu šampūni
(selēna sulfīds līdz 2,5%)

Produkti ar paaugstinātu selēna saturu:
vistu olas, maize, piens, minerālūdens u.c.

Dzīvnieku barība

Sel-Plex® 2000

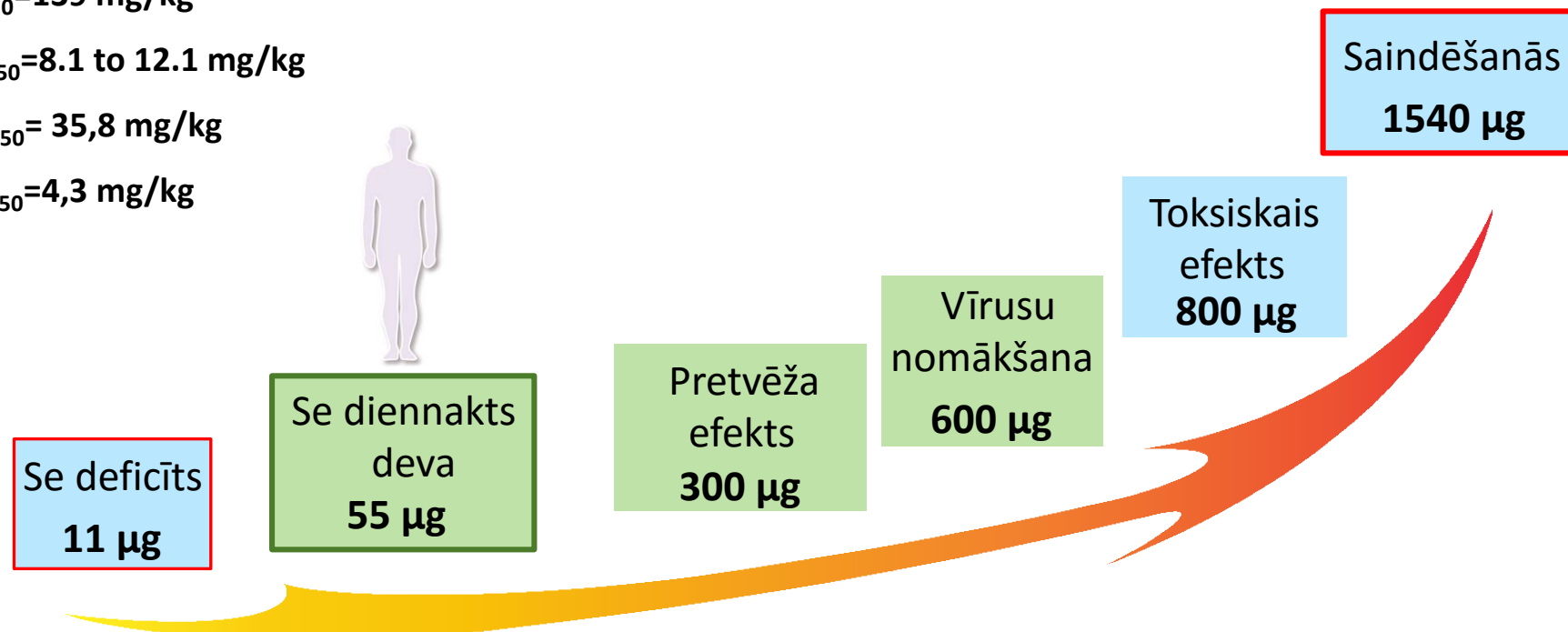
ORGANIC SELENIUM

Uztura bagātinātāji
(Na_2SeO_3 , selēnocisteīns,
selēnometionīns)

Selēna toksiskais efekts

SeS	LD ₅₀ =139 mg/kg
Na ₂ SeO ₃	LD ₅₀ =8.1 to 12.1 mg/kg
Selenocisteīns	LD ₅₀ = 35,8 mg/kg
Selenometionīns	LD ₅₀ =4,3 mg/kg

šauras devas diapazons starp selēna terapeitisko un toksisko devu

Selenīti kā pretvēža aģenti

Na_2SeO_3 kavē sarkomas augšanu par **100%** (20 mg/kg), gandrīz visi dzīvnieki iet bojā

68% (10 mg/kg), blakus efekti

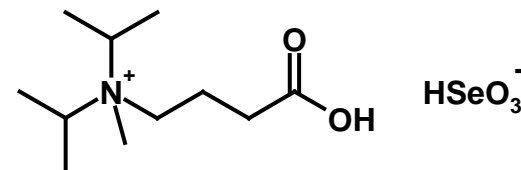
55% (2 mg/kg), puse dzīvnieku iet bojā

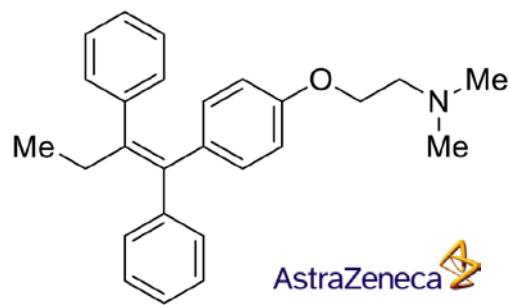
Struktūras-aktivitātes pētījumi:

- a) amonija hidroselenītu rindā
- b) N-heterociklu hidroselenītu rindā
- c) Aminokābju, di- un tripeptīdu hidroselenītu rindā
- d) Betaīnu hidroselenītu rindā

Aizvietoto betaīnu hidroselenītiem piemīt lieliska pretvēža aktivitāte *in vivo* (83÷100%).

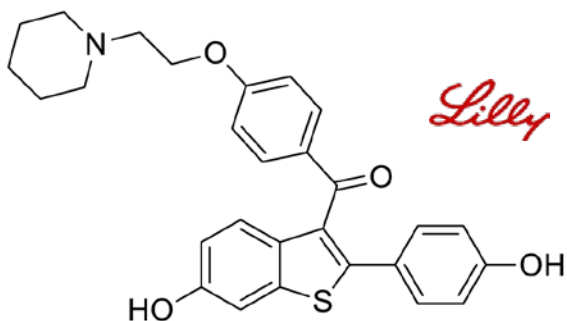

Selektīvi estrogēna receptoru modulatori

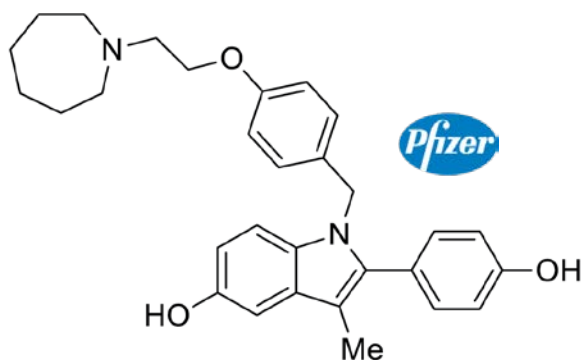
Tamoxifen (Nolvadex)

AstraZeneca

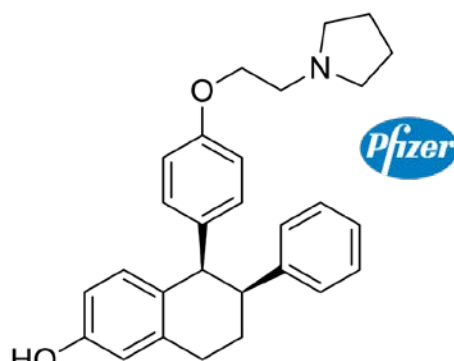
Raloxifene (Evista)

Lilly

Bazedoxifene (Viviant)

Pfizer

Lasofoxifene (Fablyn)

Pfizer

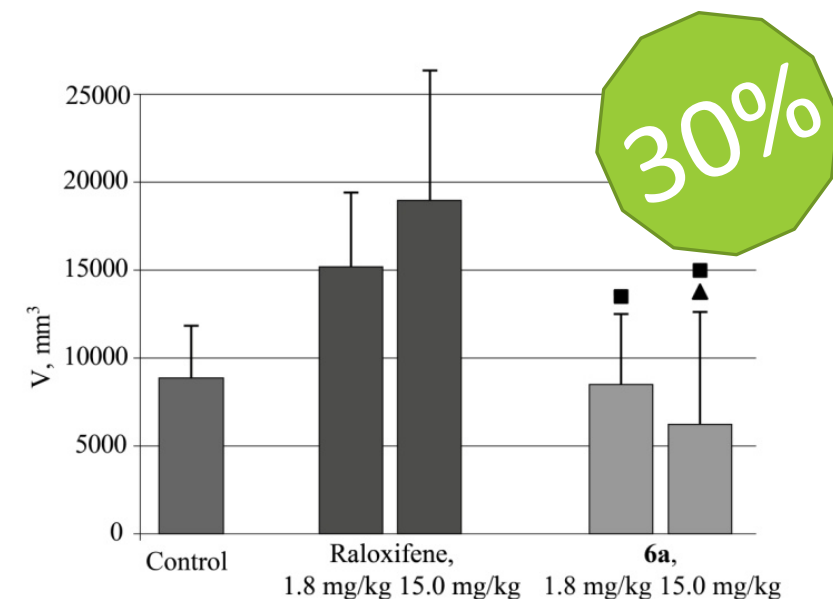
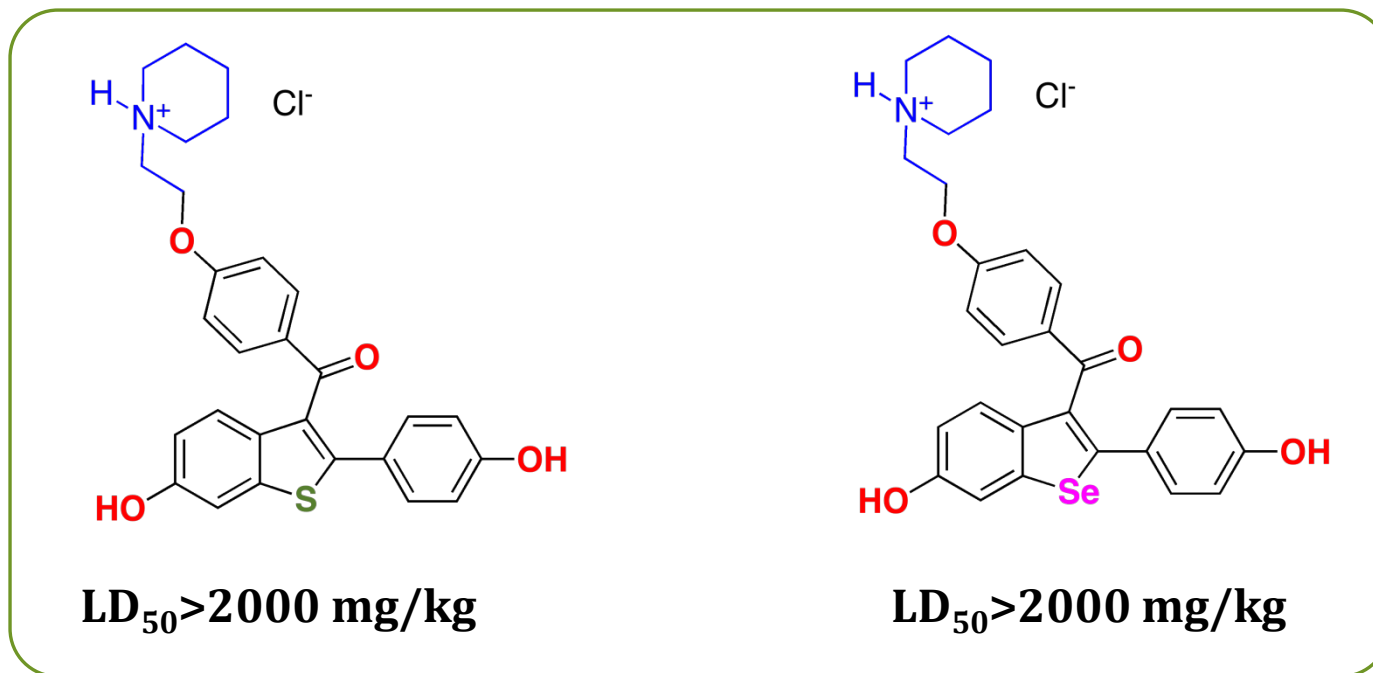
Terapija:

Pretvēža preparāti,
antiosteoporozes līdzekļi,
Mazina krūts vēža risku,
Mazina LDL holesterīna līmeni,
Noverš prostatas vēža veidošanos.

Blakus efekti:

Paaugstina dzemdes vēža risku,
palielina asins recekļa riska faktoros,
Izraisa krampjus kājās,
elpošanas traucējumu, sāpes krūtī,
redzes izmaiņas, u.c.

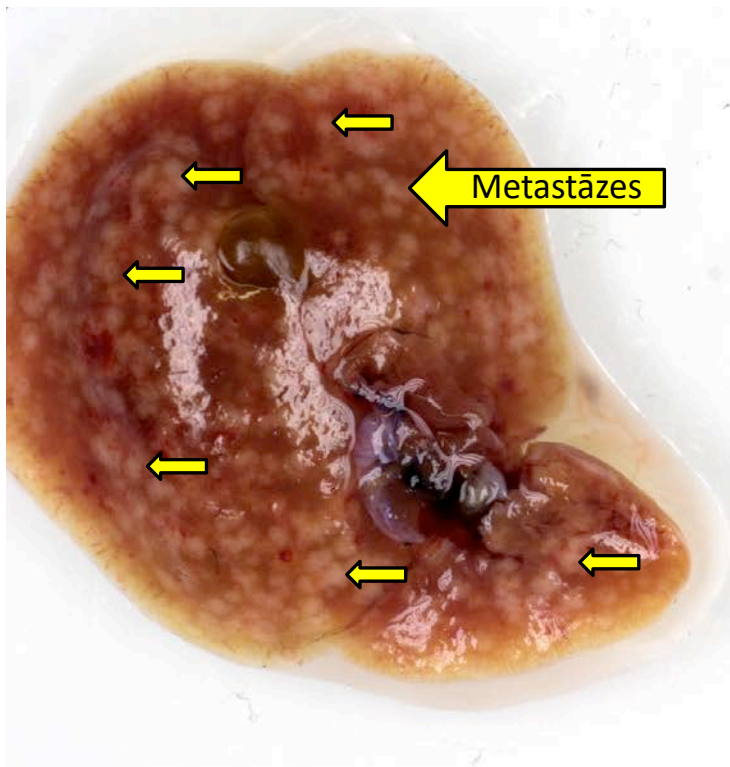
Raloksifēns un selēna analogs

Selēna analogs spēj kavēt krūts vēža augšanu par **30%** (deva - 15 mg/kg), bet raloksifēns ir neaktīvs (4T1 karcinoma, BALB/c peļu matītes).

Arsenyan et al, *Eur. J. Med. Chem.*, **2014**, 3831-3840.

Selēna analogs novērš metastāžu veidošanos

Raloksifēns **X**

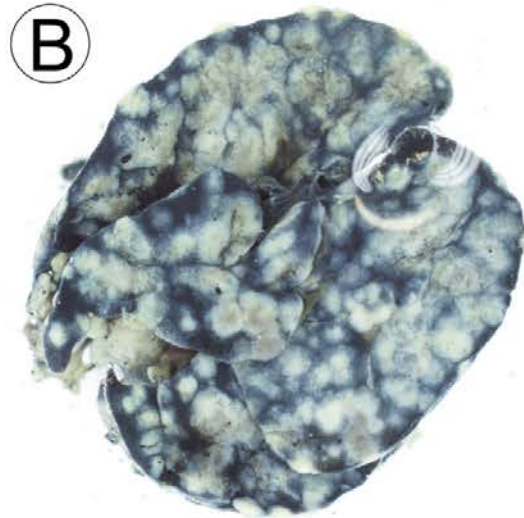
Se-raloksifēns **✓**

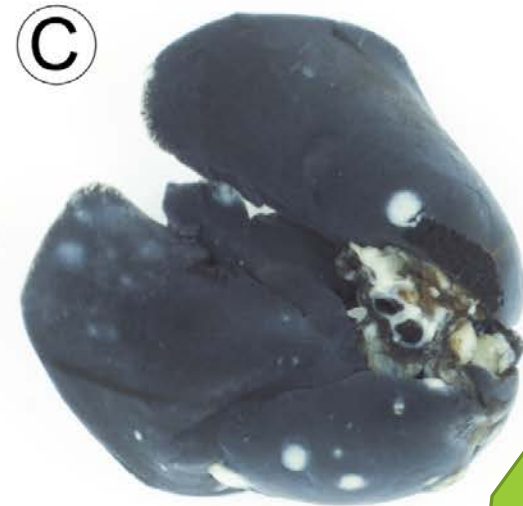
Selēna analogs novērš metastāžu veidošanas

Peles plaušas

Kontrolē

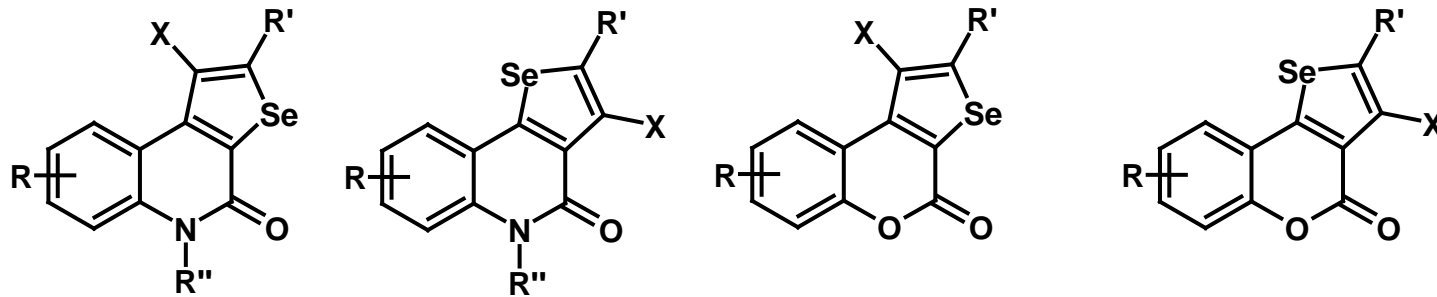

Se-raloksifēns

81%

BALB/c female mice lung after 28 days of treatment with selenium analogue. Tumor metastasis was induced in BALB/c mice by inoculation of 4T1 cells (dyed with India Black Inc for metastasis visualization)

Selenofēnhinoloni un kumarīni kā antimetastāžu aģenti

Vidēji inhibē vēžu šūnu proliferāciju;

Inducē apoptozi nevis nekrozi;

Inhibē angiogēnēzi līdz 100%;

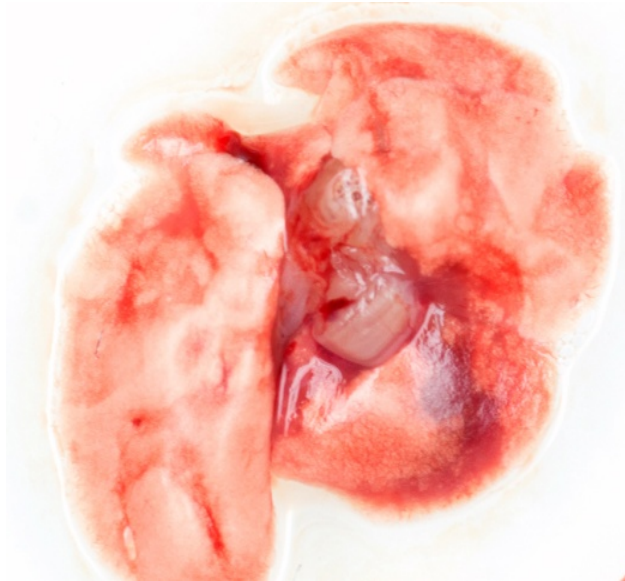
SOD, GPx, TrxR inhibitori.

Zema bazālā toksicitāte **1000 to 2000 mg/kg**;

Modulē kaspāžu (1–10) aktivitāti;

Inhibē sarkomas CCL-8 augšanu in vivo līdz 82%;

Selenofenokumarīnu antimetastāžu aktivitāte (melanoma)

Peles plaušas

Kontrole, melanoma B16

Se-kumarīns

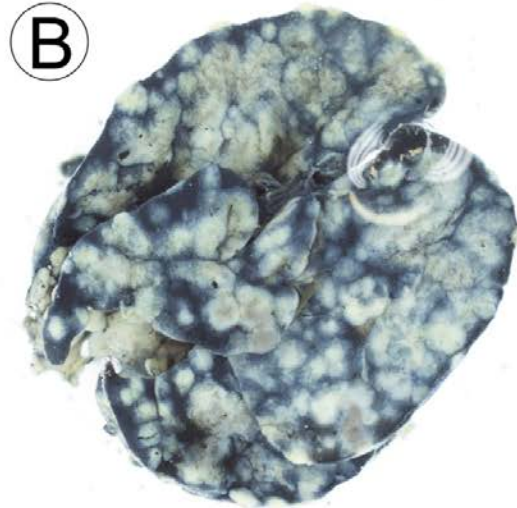
82%

Novērš melanomas metastazēšanu plaušās līdz **82%** (5 mg/kg deva, 18 dienas)
Toksiskie efekti netika novēroti.

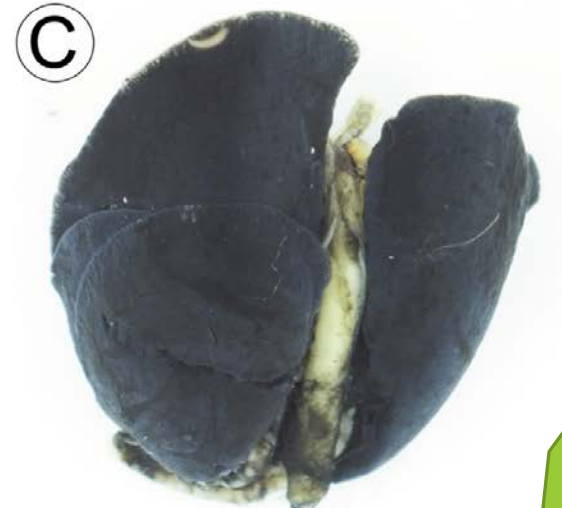
Selenofenokumarīnu antimetastāžu aktivitāte (krūts vēzis)

Peles plaušas

Kontrole, krūts vēzis 4T1

Se-kumarīns

98%

Novērš krūts vēža metastazēšanu plaušās līdz **98%** (5 mg/kg deva, 18 dienas)
Toksiskie efekti netika novēroti.

No vienas puses selēns ir kā pērle, bet no otrās – kā divasmeņu zobens: lai sasniegtu pozitīvu rezultātu tam ir jābūt pareizajā molekulā un pareizajā vietā.

Pateicības

Latvijas Zinātņu Akadēmijai par atzinību

Latvijas Organiskās sintēzes institūta kolektīvam

**OSI direktoram Dr. O. Pugovičam,
OSI ZP priekšsedētājam Prof. I. Kalviņam un Prof. G. Veinbergam**

